

Ortaçağ İlim Üstümları

Şeniz Yıldırım

İstanbul, İlke Yayıncılık, 2020, 213 Sayfa, ISBN: 978-625-7286-00-8

Gülseri OKUDAN*

Ortaçağ bilim adamları ve onların icatları ile bilimsel çalışmalarının aktarıldığı bu eser, Şeniz Yıldırım tarafından hazırlanmıştır. Eser, İslam tarihinde büyük yeri ve önemi olan bilim insanları, bilimsel faaliyetler ve İslam dininin ilmi çalışmalar üzerindeki etkisi, İslam âlimlerinin görüşleri, çalışmaları hakkında değerlendirmelere yer vermiştir. Çalışma alanı bilim tarihi olan araştırmacı eserde İslam tarihinde bilim ve bilim adamları hakkında detaylı ve doyurucu bilgilere yer vermiştir.

Eser, önsöz ile başladıktan sonra ilk olarak İslam tarihinin yükselişi, İslam coğrafyaları ve komşu coğrafyalardaki bilimsel faaliyetler hakkında kısa bilgilere yer vermiştir. İslam ilminin selefleri olan devletler ve medeniyetler hakkında kısa bir değerlendirme yapan müellif, İslam dünyasının en etkileyici edebi çalışmalarından olan Binbir Gece Masallarına da değinerek İslam dünyasının özellikle Hârûn Reşid ile başlayan ve Abbasiler döneminde zirveye ulaşan ilmi çalışmaların İslam dünyasını medeniyetin ileri seviyelerine taşıdığını aktarmıştır.

Yazar, bu devrin en önemli faaliyetlerinden biri olan tercüme faaliyetleri ve Beytü'l Hikme hakkında da bilgiler vermiştir. Beytü'l Hikme'deki hocalar, kitaplar, kitap düzeni, tercüme gibi çalışmalar hakkında bilgiler vermiştir. Beytü'l Hikme'deki çalışmaların basılması için kurulan kâğıt imalathanesinden söz edilmiştir. Halife Me'mûn döneminde yapılan astronomi ve coğrafya çalışmaları,

---

* Uzman Tarihçi, Akdeniz Üniversitesi, Okud4n@hotmail.com

yapılan coğrafi kitap çevirileri, bölgesel haritalar gibi pek çok konuya değinen yazar, Beytü'l Hikme'nin yıkılması ve sonrasındaki tarihi süreçten kısaca söz etmiştir.

İslam dünyasının bilim ve bilimsel çalışmalara bakışı, İslam ilminin etkilendiği Antik Çağ ve Yeni Çağ Avrupası ile Antik Yunan Felsefesi hakkında kısa bilgilere yer veren müellif, İslam ilminin pek çok kültürden ve bu kültürlerdeki çalışmalardan etkilendiğini düşünmektedir. Çalışmada simyanın bilimsel faaliyetler için çok önemli bir mihenk taşı olduğunu belirtmektedir. Simyanın temel kaynakları ve kökeni hakkında da bilgilere yer verilmiştir. Eser, Câbir b. Hayvân'ın hayatı, tabiat felsefesi, maddeler görüşü, maden cetvelleri, mizan teorisi, fizik âlem anlayışı ve eserleri ile devam etmektedir. Câbir b. Hayvân'ın alet ve araçlar kullanarak yaptığı deney ve gözlemler ile İslam dünyasına katkıları aktarılmıştır.

İslam medeniyetinde matematik alanında yapılan çalışmalara ve bilim adamlarına da yer veren yazar, İslam medeniyetinde matematiğin önemine ve Mûsâ el Hârîzmî'nin kaynaklarına, sayılara, dört işlem kuralları, sıfır, cebir ve cebirsel geometri gibi matematik alanında yapmış olduğu çalışmalara yer vermiştir. Mûsâ el Hârîzmî'nin İslam dünyasındaki matematik çalışmalarında etkilendiği Grek kaynakları ve bu eserlerin Latince tercümelemleri hakkında bilgiler verilmiştir. Mûsâ el Hârîzmî'nin İslam dünyasındaki matematik çalışmalarına katkılarına değinilmiştir.

Esere göre İslam dünyasındaki diğer önemli çalışmalar ise rasat ve ölçüm üzerine yapılan çalışmalardır. Eserde, İslam dünyasında bu alanda yapılan çalışmalar, bu sahaya yönelik kaynaklar, İslam dünyasında astronominin gelişimi, rasathanelerin inşası ve bu alanda kullanılan aletler hakkında bilgilere ulaşmak mümkündür. Rasat ve ölçüm üstadı olarak bilinen el-Battânî'nin hayatı ve astronomiye katkılarına da değinen müellif eserler hakkında da bilgiler aktarmıştır.

Eserde İslam Medeniyetindeki tıp anlayışı, tıp ve din arasındaki ilişki, tıp alanında kaleme alınmış eserler, tıp ilminde Bağdat'ın önemi, hastaneler, tıbbın gelişimi ve İslam'da tıp anlayışı üzerinde duran yazar, İslam dünyasında bu alanda yapılan çalışmalar hakkında doyurucu bilgiler vermiştir. Klinik tıbbın üstadı olarak bilinen Ebû Bekir er-Râzî'nin hayatı, tıp alanındaki çalışmaları, kimya ve tıp alanına katkıları hakkında değerlendirmelere yer verilmiştir. Eserleri ve etkileri hakkında müellif tarafından yapılan değerlendirmeler neticesinde devrinin Râzî Çağı olduğu belirtilmiştir.

Yazar, İslam medeniyetindeki cebir ve cebirsel geometri ilminin üstadı Ebû'l Vefâ el-Bûzcânî'nin hayatı, eserleri, geometri ve trigonometri alanında yapmış olduğu çalışmalarına yer vermiştir. Eserinde trigonometri ve geometri alanında yetkin olan âlimler, onların fikirleri, eserleri, etkilendikleri kültürler hakkında da doyurucu bilgiler veren yazar, geometri ve trigonometri alanında İslam dünyasının ilerlemelerine de yer vermiştir. Ebû'l Vefâ'nın matematik ve astronomi çalışmaları ve bu alanlara katkılarına da yer veren araştırmacı Ebû'l Vefâ'nın eserleri hakkında bir liste halinde eserlerin tamamı bilinse de kaybolan eserlerin olduğunu belirtmiştir.

İslam medeniyetinde fizik, mekanik ve optik alanında yapılan çalışmalar ve İslam âlimlerinin etkilendikleri, inceleyerek örnek aldıkları eserler ve çalışmalar hakkında değerlendirmelerde bulunan

yazar, bu alanda çalışmış olan ilim adamları hakkında bilgiler vermiştir. Yazar, optik ilminin ustası İbnü'l Heysem'in hayatı, optik alanında kırılma ve yansıma alanında yaptığı incelemeler, astronomi, matematik ve optik alanına katkıları ve eserleri hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur.

Eserde geçen önemli alanlardan biri de farmakognazi olarak belirtilen eczacılıktır. Bu alanda çalışmalar yapan İslam âlimleri ve eserleri hakkında bilgiler veren yazar, ilimler ustası Bîrûnî'nin hayatı, eserleri ve etkisi hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur. İslam medeniyetindeki mineroloji, coğrafya, tabiyat tarihi, insan ve toplum üzerine yapılan çalışmalara değinmiştir. Bu alanın hatırı sayılır âlimlerinden Ebû'r-Reyhân Muhammed b. Ahmed el- Bîrûnî'nin hayatı ve eserleri ile ilmi ve dini şahsiyeti hakkında kıymetli bilgilere yer verilmiştir. Bîrûnî'nin astronomi, matematik, tıp, coğrafya, tabiyat tarihi, fizik, kimya, biyoloji, tarih ve felsefe alanında yaptığı araştırmalar ve eserleri hakkında anlaşılır bilgiler verilmiştir.

Müellif, İslam medeniyetinin bir diğer önemli sahasını da felsefe olarak belirtmiştir. Ebû Alî el-Hüseyn b. Abillah b. Alî b. Sînâ bu sahada öne çıkan İslam âlimlerinin başında gelmektedir. Ebû Alî el-Hüseyn b. Abillah b. Alî b. Sînâ'nın hayatı ve eserleri hakkında bilgiler veren yazar, Onun tıp anlayışı ve bu alana katkıları, fizik, tarih, tabiyat çalışmaları, musîkî, felsefe, metafizik ve psikoloji alanındaki çalışmaları ve katkıları hakkında teferruatlı bilgiler verdikten sonra müellifin eserleri ve katkıları ile bölümü sonlandırmıştır.

İslam medeniyetindeki tıp dalı olan anatomi alanında genel bir değerlendirme yapan araştırmacı anatomi ilminin ustası olan İbnü'n Nefis'in kaynaklarına ve şahsına yönelmiştir. İbnü'n Nefis'in hayatı, tıp alanında keşfettiği küçük kan dolaşımını keşfi üzerinde durulmuştur. Eserleri ve ilim hayatına katkıları hakkında bilgiler verilmiştir. İslam medeniyetinde basit makinalar, mekanik aletler ve gelişimine yer veren yazar bu bağlamda yapılan çalışmalara yer vermiştir.

Eserin son bölümü mekanik ilminin ustası el- Cezerî'ye ayrılmıştır. el- Cezerî'nin hayatı ve eğitimi hakkında bilgi veren araştırmacı el-Cezerî'nin mekanik ilmine katkıları ve robotik alanında yapmış olduğu çalışmalara değinmiştir. Cezerî'nin etkilendiği ilim adamları ve ilmi anlayışlar hakkında bilgilere yer veren yazar, eserin sonunda Cezerî'nin eserleri hakkında bilgiler vermiştir. Cezerî'nin eserinde bulunan bazı düzenekler hakkında da bilgiler veren yazar el-Cezerî'nin İslam medeniyetine katkı ve etkileri hakkında da önemli bilgilere yer vermiştir.

Sonuç olarak; İslam medeniyetinin ortaçağ boyunca yetiştirdiği önemli İslam âlimleri ve bu ilim ehli kimselerin ürettikleri ve planladıkları makineler, ortaya attıkları teoriler ve kaleme aldıkları eserleri ile İslam dünyasının kat ettiği ilerlemeler akademik bir üslup ile değerlendirilip kaynaklar çerçevesinde aktarılmış. Eser, İslamî dönem ilmi çalışmaları ve araştırmaları üzerine çalışmalar yapan araştırmacılara fayda sağlayabilecek bir eserdir. İlim adamalarını tek tek anlatması ve eserleri hakkında bilgiler vermesi araştırmacıların işlerini kolaylaştırmıştır. Bu alanda çalışmalar yapan araştırmacıların incelemesi gereken bir eserdir.